

en la pata al ganado para que no se desmande al pastar» (Guereñu, *Euskera* III, 323) i veg. més formes en *tara-*, en les comarques cast. immediates, en *DECH* v, 595a13-20; en el domini cat. i arag., ja en Eiximenis, en el sentit de 'tany pinxat, estarloc' (mal entès com 'terros' en el *DAG.*): «deya sant Benet que lo nostre cor era axí com un camp mal còlt e mal pensat, e mal conreat, que jamés no daría forment ne ordi ne nengun bon gra, sinó espines e romagueres e *terranchs* e asprures, en tant que per bé que sia cavat ne porgat una vegada, tantost n'i torna a brotar e rebrotar»; «les sabates senceres guarden mils los peus de fanch, e de *terranchs* e de pedres, que no les sabates trencades» (*Terç*, §§ 283, 714).

A Tortosa defineixen *tarranc* simplement com «estrella» (*Bull. de Dial. Cat.* III, 111), a Gandesa com «branca d'arbre tallada per a donar-li aplicació» (Amades, *Excursions* II, 290); arag. *tarranco* «garrancho» (Peralta, Borao, i també *tarrancho* per contaminació de *gancho* i *garrancho*); a Ansó definien *tarranco* «estarloc» a J. G. M. 1935, a Kuhn «tronco de raíz» (*RLiR* XI, 213, cf. 238, n. 1); la *-rr-* en lloc de *-r-* s'explica fàcilment per la influència de molts parònims i quasi-sinònims (*aterrar* puix que a Gandesa s'obté aterrant branques d'arbre, *arrancar*, *tarròs*, *esterrejar*, *esterrossar*).

El fet és que té molta extensió la variant amb *est-*: se'n serví sovint Antoni M. Alcover aprenent-ho dels pastors manacorins, que li definien el *mal de potó* com el «que ve a una ovella d'esser-se ferida, a qualque potó, de pedra, *esterranc* o altra cosa» (*BDLC* VII, 159) i ell mateix la llengua de la *Mireia* de MASalvà com «atesada, llampant, nitidíssima, sense --- cap sema, reclau ni *estarranc*» (*BDLC* x, 79). Ben igual a l'altre extrem: Benasc «trozo de rama que queda al cortar monte bajo, unido a la raíz, y que, como sobresale algo del suelo, constituye grave peligro para el ganado: —Ixa vaca se ha arruinau la cama dan un *estarranco*— --- se ha estropeado la pierna con una rama gruesa», Ferraz (p. 57).

Quant al cast. *tranca* tenim dret a refiar-nos ací de l'article del *DCEC/DECH* remetent-hi per a tants detalls que s'hi van consignar, sigui del substantiu mateix (s'hi pot afegir alg. c. que en recull Krüger, *VKR* VIII, 227, § 3a), sigui dels derivats: *atrançar* ja abundós en els textos des de c. 1290, *tranquera* (més sovint alterat en *taranquera* > *talanquera*), *trançar* «seguir los pasos» c. 1510, «cerrar con tranca etc.» c. 1540, *trancón*, *tranquillón*, *tranque* etc. I també serà millor que ens refiem, en la major part, de les indagacions i dades etimològiques que s'hi consignaren.

Recordem-nos: b. ll. *TARINCAS*, sense dubte gal, en vides de sants francesos des de c. al S. VIII explicat «sudes ferreae», «espeton o perno de hierro», amb el qual enasten un màrtir, clavant-n'hi uns de roents entre l'ungla i la carn; un altre «a cervice usque ad crura» (*DECH* v, 433b31ss.): d'on el fr. *taranche* i oc. *tarenco*, però mantingut en l'irl. mj. i mod., i gaèlic, *tairnge* «clavija, tarugo, clavo» amb variants gaèliques *tarrang*, *tarrag*.

Al costat d'això, que suposa potser un antic *TARANKĀ*, o en tot cas *TARINKĀ*, i pot sortir tot de diverses formes apofòniques amb *-ŋ-* i d'altres on el paper vocàlic el faci més aviat la *-ŕ-* (< *TRŅKĀ* o *TARŅKĀ*), hi hauria altres formes suffixals (les que vaig estudiar a *TARUGO DCEC*, port. *taroco*, i cf. ací *TAROT*). I n'hi degué haver, amb apofonia de grau zero, de l'arrel *TER/TR-* 'perforar' (d'on vénen *(a)raire*, cast. *taladro*, ll. *terebra* etc.): d'aquí el tipus *TRŅKĀ*, d'on podia sortir \**TRANCA* (amb la vocalització *N > an* de tipus gallo-britònic), al costat de *en*, de tipus goidèlic, representat per la *tarinca* dels textos hagiogràfics merovingis.

DERIV.: *Trancada* val. «trancada; tranco: paso largo, trancazo». Escrig 1851; *trancallar* i *trancallada* ribag. *Trancar* «trancar o atrancar», Escrig. *Entrancar* 'encallar' carretera de Bna. (*BDC* XXII, 129). De *tranc*: *trancat* mall.; *trancós* mall. 'hàbil, traçut': el bisbe Francesc Aguilar «apologista de la nostra llengua i fins i tot *trancós* versificador, i això l'any 1861 ---» (*BDLC* x, 46). *Tranquit* maestr. «--- el cor, ab fort *tranquit* se li apressura ---» (gloss. «batec fort del cor», GaGirona, *Seidia*, 171, 283); «el colp al cor, producte d'impressió, ensurt, esclai: *en dir-me que s'havia mort, el cor em féu un tranquit*», CSalvador (*Benassal, Misc. Fabra*, 262). *Tranqueig* 'traqueteig': «varen enganxar d'hora y, fent varies estacions, perquè D. Joseph se refés del *tranqueix* [sic] y la calor, se trobaren a Ripoll», Genís Ag. (*Julita*, p. 18). Potser de *tranca*, o més aviat de *tranc* pres en un sentit com 'traveta': +*tranquilles* val. «tranquillas o especies engañosas que ---», Escrig 1851; «pera el perecós tot són escuses y *tranquilles*, en tal de no fer may lo que li manen», MGadea (*T. del Xè* III, 120). I veg.-ne supra d'altres.<sup>3</sup>

*Retranga* 'rebasta, tafarra', 'arc de fusta (o de corretja) subjectat a la sella del bast, que passa darrere les anques de l'animal' és el més significat dels derivats de *tranca*, format amb *re-*, abreujament de *reve* 'darrere', ll. *RETRO*. Era ja usual en el S. XIV, segons docs. ross. que el donen en la forma etimològica *reretr-*: «unam bridam cum duobus pitralis et duabus *reretrangues*» a. 1363, «una sella de rossin e *reratrangues*» a. 1405, i amb lectura o grafia imperfecta: «quasdam *reretrugas* roncini» a. 1389 (amb tilde oblidada per *-angas*), «un mors de fren de mula ab ses regnes de brida e *reratrangues*» a. 1405 (amb *i* mal llegida per *a*), tot i que ho posa igual a tots dos articles (*InvLC*, en part s. v. *brida* i *regna*); *AlcM*: *reratrangues* SColQ. 1409, *reretrangues* Val. c. 1420 (Anfós IV).

La forma mod. contracta apareix encara un poc abans: «no gos --- fer --- fre ne pitral ne *retrange* en què haje obres de fil d'aur ne ---», Bna. 1330 (*CoDo-ACA* VIII, 178.1f.; i de nou, 181.1f.). Ja llavors va passar manllevat a Sicília, on MLWagner (*ZRPb* LXIV, 165) dóna una cita de *ritranghi* en el S. XIV, i també a Sardenya: *latrániga*, *arretrániga*, *arretránika* (id., *Ländl. Leben Sard.*, 96).

En la tradició lexicogràfica des d'OPou: «*retranga*: postilena» (*TbPu.*, 35) fins al Lab. etc.; amb repercussió de líquida, *retriangle*, Ceret (Brazés, *L'Ocell i les*